

Notitie

Kansengelijkheid in het onderwijs in Den Haag

datum	7 juni 2017
aan	Suzanne Beek, Gemeente Den Haag
van	SEO Economisch Onderzoek
auteur	Paul Bisschop
rapportnummer	2017-33

Achtergrond

Naar aanleiding van de Staat van het Onderwijs van 2014-15¹ staat kansengelijkheid in het onderwijs stevig op de landelijke politieke agenda. Ook binnen de gemeente Den Haag is de aandacht voor kansengelijkheid in het onderwijs gegroeid. De Inspectie van het Onderwijs heeft de gemeente Den Haag in november 2016 via een presentatie laten zien dat de kansengelijkheid binnen Den Haag is toegenomen ten opzichte van de andere steden binnen de G4. Schoolbestuurders en gemeenteamttenaren zijn het erover eens dat de verschillen in kansen binnen de gemeente Den Haag nader onderzocht moeten worden. De gemeente heeft SEO Economisch Onderzoek gevraagd te analyseren in hoeverre er kansengelijkheid optreedt tussen leerlingen met hoogopgeleide ouders en leerlingen met laagopgeleide ouders in de advisering in groep 8 van het primair onderwijs (po), de plaatsing in de brugklas en de op- en afstroom in de onderbouw van het voortgezet onderwijs (vo). Deze notitie betreft een uitwerking van de analyses.

De analyses zijn gedaan op leerlingen die tussen de schooljaren 2010-11 en 2016-17 in het basisonderwijs of in het middelbaar onderwijs zaten in Den Haag. Onderwijsdata van DUO zijn gekoppeld met CBS-microdata. Per jaar zijn er ongeveer 5.000 leerlingen die in Den Haag in groep acht van het basisonderwijs zitten. De analyses met betrekking tot advisering, onderwijspositie en stadsdeel hebben betrekking op alle leerlingen. Een deel van de andere analyses vereist van leerlingen informatie over het opleidingsniveau van ouders en de uitslag van de centrale eindtoets. Omdat van een deel de informatie over het opleidingsniveau van ouders ontbreekt en omdat een deel niet deelgenomen heeft aan de centrale eindtoets, zijn deze specifieke analyses gedaan over ongeveer 50 procent van alle po-leerlingen in Den Haag en 45 procent van alle vo-leerlingen.²

In de analyses worden uitsplitsingen gemaakt naar stadsdeel. Nadere analyses maken echter duidelijk dat de verschillen in advisering in groep 8, plaatsing in het vo en op- en afstroom in het vo voor het grootste deel verklaard worden op schoolniveau. Dit is ook logisch, het beleid wordt immers

¹ Inspectie van het Onderwijs (2016). De Staat van het Onderwijs 2014-15.

² De leerlingen waarover wel informatie van het opleidingsniveau van ouders bekend is zijn in enige mate selectief, omdat van leerlingen met lager opgeleide ouders eerder het opleidingsniveau van ouders ontbreekt. We houden echter voldoende vulling over van leerlingen met laagopgeleide ouders en nemen aan dat deze groep representatief is voor de totale groep leerlingen met laagopgeleide ouders.

op school bedacht en uitgevoerd. Mede omdat privacyregelgeving van CBS niet toestaat om te rapporteren per school, wordt in deze notitie per stadsdeel gerapporteerd.

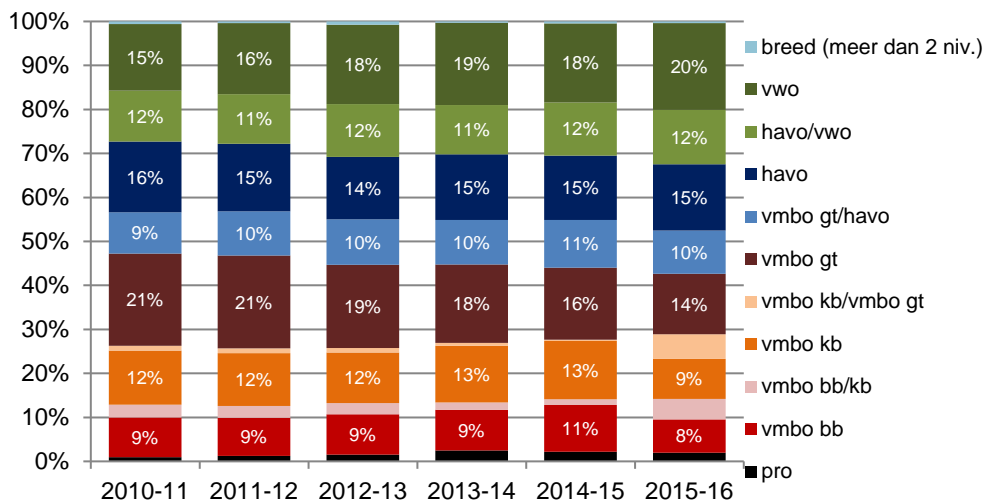
Schooladvies basisonderwijs

Het schooladvies dat afgegeven wordt aan het einde van het basisonderwijs is in grote mate bepalend voor het onderwijsniveau waarop de leerling in het voortgezet onderwijs instroomt. Door een verplaatsing van de eindtoets is het oordeel van de leerkracht sinds het schooljaar 2014-15 bepalender geworden bij het vaststellen van het schooladvies. Scholen zijn bij een goede prestatie op de eindtoets wel verplicht om het reeds afgegeven schooladvies te heroverwegen. In sommige gevallen worden adviezen na heroverweging naar boven bijgesteld.

Door de jaren heen heeft een steeds groter aandeel van de leerlingen uit Den Haag een enkelvoudig vwo-advies gekregen (zie Figuur 1). Dit lijkt ten koste gegaan van de lagere schooladviezen. Het gemiddelde niveau van de adviezen is dan ook gestegen.

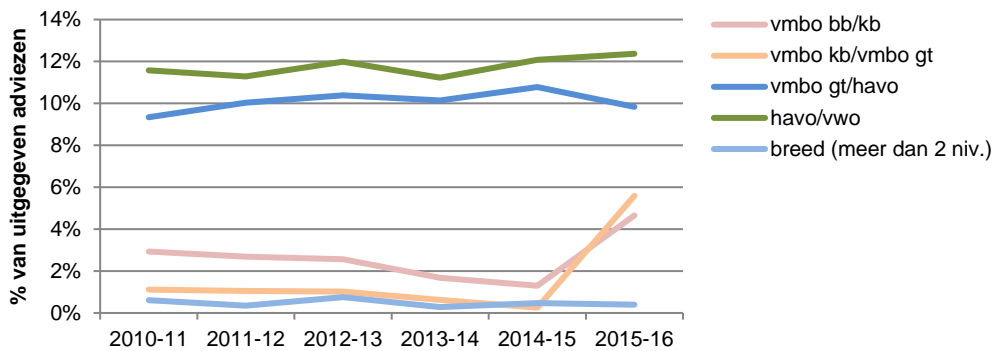
De afgelopen jaren daalde landelijk het aantal afgegeven schooladviezen voor meer dan één schoolniveau (de brede adviezen). Het Haagse onderwijs volgde dezelfde trend tot het schooljaar 2015-16. Figuur 1 laat zien dat de brede vmbo-adviezen in 2015-16 in Den Haag weer vaker afgegeven worden. De andere brede adviezen zijn in aandeel gelijk gebleven (havo/vwo) of licht gedaald (vmbo gt/havo). De toename van brede vmbo-adviezen gaat ten koste van enkelvoudige vmbo bb-, vmbo kb- en vmbo gt-adviezen.

Figuur 1 Brede vmbo-adviezen na daling weer toegenomen in 2015-16

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van DUO-data en CBS-microdata

Figuur 2 Aandeel brede vmbo-adviezen in 2015-16 relatief sterk toegenomen

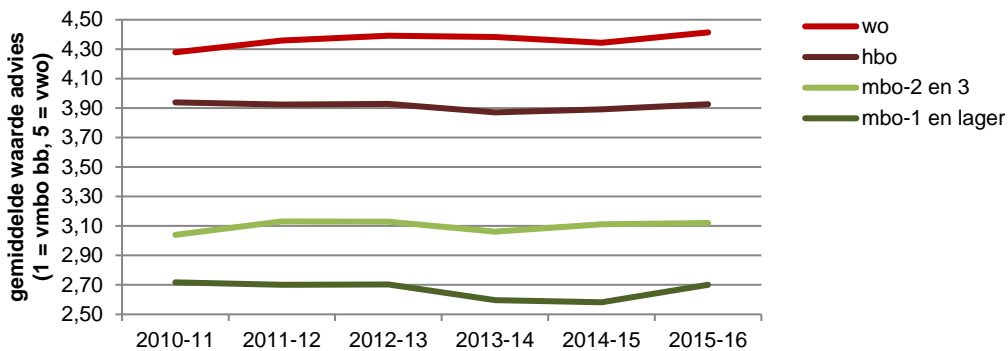

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van DUO-data en CBS-microdata

Figuur 2 brengt de toename in brede vmbo-adviezen nog beter in beeld. Achterliggende gegevens laten zien dat het met name de leerlingen zijn met laagopgeleide ouders die vaker een breed vmbo-advies hebben gekregen.

In de periode tot en met 2014-15 bleef het adviesniveau voor leerlingen met wo- en hbo-opgeleide ouders stabiel, terwijl het adviesniveau voor leerlingen met mbo-1 en lager opgeleide ouders daalde (zie Figuur 3). Het afgelopen jaar is daarin echter weer een inhaalslag gemaakt. Maar ook het adviesniveau van leerlingen van wo-opgeleide ouders is gestegen. Het verschil tussen leerlingen met wo-opgeleide ouders en mbo-1 en lager opgeleide ouders is tot 2013-14 toegenomen, en daarna gedaald. De Inspectie van het Onderwijs concludeerde eind 2016 dat dit verschil tot 2014-15 toenam.

Figuur 3 Gemiddelde adviesniveau leerlingen van wo-opgeleide ouders is van 2010-11 tot en met 2015-16 het sterkst gestegen

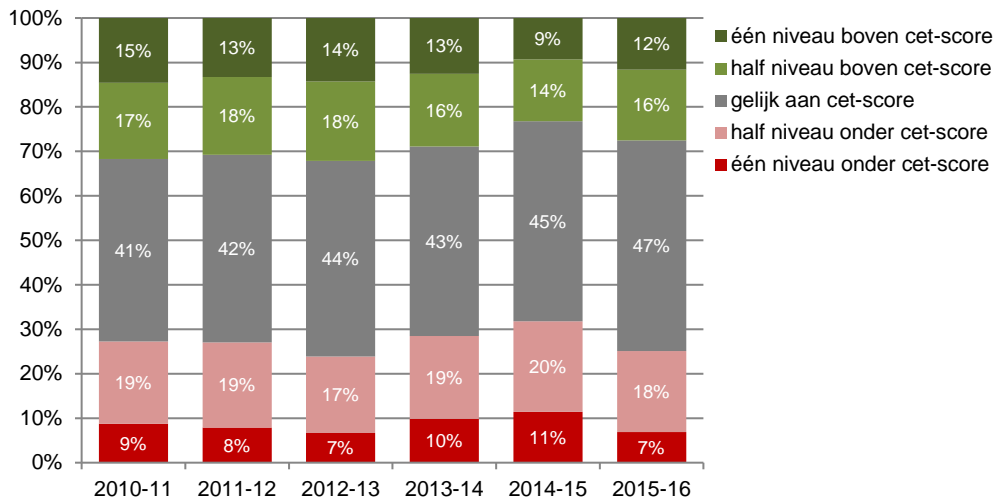

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van DUO-data en CBS-microdata

Figuur 4 zet de schooladviezen af tegen de behaalde scores op de centrale eindtoets (van cito). Door de jaren heen hebben steeds minder leerlingen een hoger advies gekregen dan de behaalde score op de centrale eindtoets. De grootste sprong vond plaats in 2014-15, gelijktijdig met het naar achter schuiven van de eindtoets. In het afgelopen schooljaar hebben weer iets meer leerlingen een

lagere prestatie op de eindtoets dan het advies dat zij kregen en minder leerlingen een hogere prestatie op de eindtoets dan hun advies. Dit komt met name omdat de eindtoets minder goed gemaakt is dan in het schooljaar 2014-15.

Figuur 4 In 2014-15 waren de adviezen het vaakst lager dan de eindtoetscores

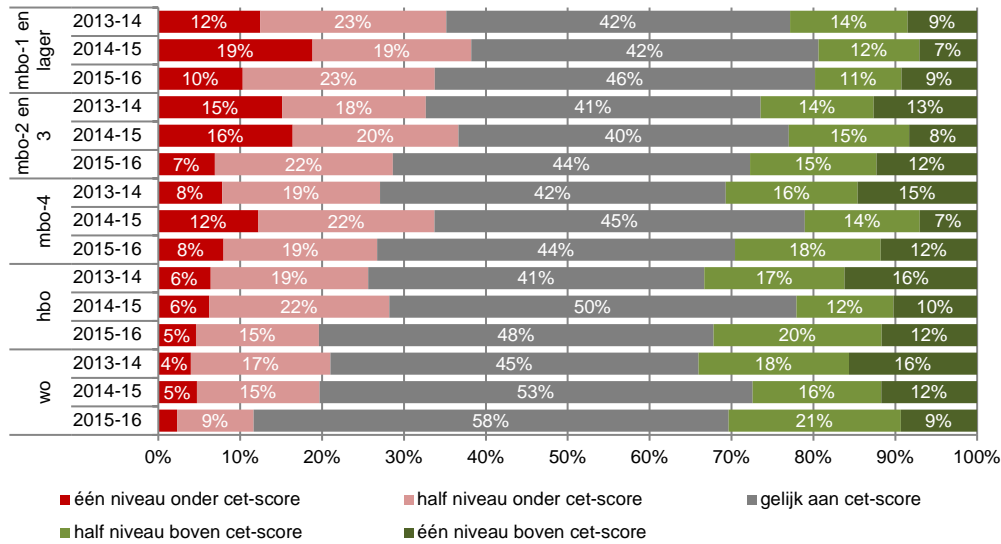
Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van DUO-data en CBS-microdata

Bovenstaande gegevens betreffen ruwe gemiddelden. Het is mogelijk om te corrigeren voor bepaalde factoren die invloed hebben op de kans op een hoog of een laag advies. Figuur 5 presenteert de gecorrigeerde kansen op hoge en lage adviezen ten opzichte van de cet-score, uitgesplitst naar opleidingsniveau van ouders en schooljaar.³ De figuur toont dat de kans om een hoger advies te krijgen dan de eindtoetscore groter is voor leerlingen met hoogopgeleide ouders dan voor leerlingen met laagopgeleide ouders. De kans op een hoger advies is toegenomen in het schooljaar 2015-16 ten opzichte van 2014-15. Ook is de kans op een lager advies fors afgenomen. Dit geldt met name voor leerlingen met laagopgeleide ouders. De kans op een advies dat één niveau lager is dan behaalde cet-score is voor leerlingen met mbo-1 opgeleide ouders afgenomen van 19 procent naar 10 procent. Voor leerlingen met mbo-2 of mbo-3 opgeleide ouders is er sprake van een afname van 16 procent naar 7 procent. Maar nog altijd is de kans op een laag advies veruit het laagst voor leerlingen met hoogopgeleide ouders.

De uitsplitsing naar kansen per stadsdeel laat zien dat de kans op een hoog advies het grootste is in Scheveningen en het kleinste in Laak. De grootste verandering in kansen vond plaats in het stadsdeel Centrum. De kans op een advies dat één niveau lager is dan de eindtoetscore is daar gedaald van 16 procent in 2014-15 naar 5 procent in 2015-16.

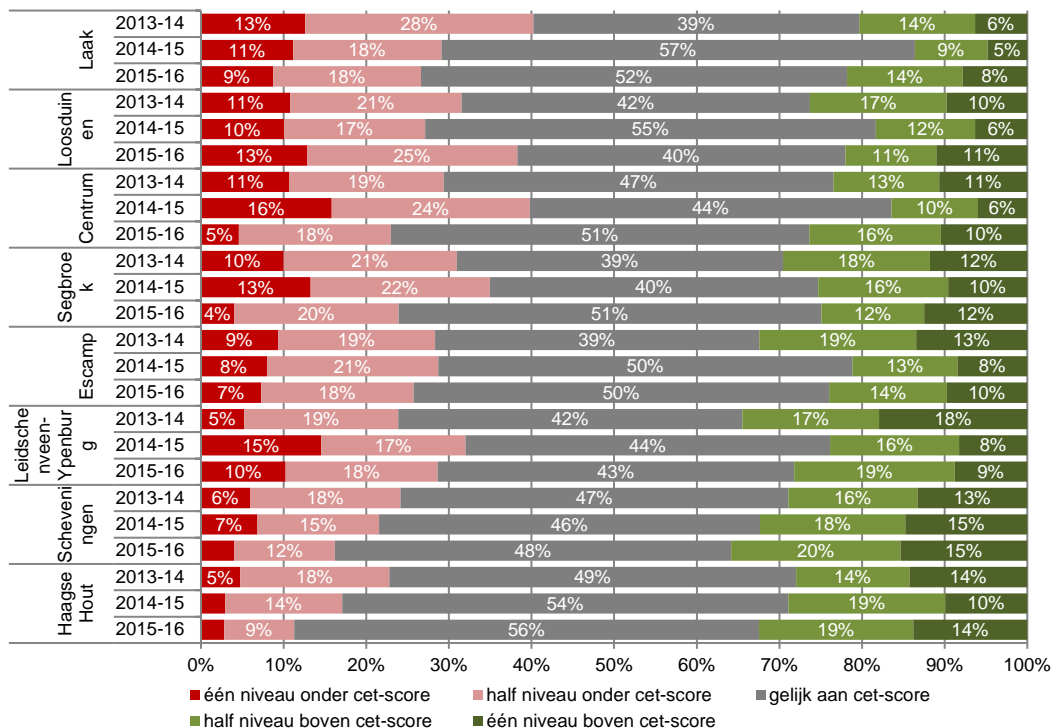
³ De kansen zijn geschat op basis van een multinomiale logistische regressie waarin is gecorrigeerd voor geslacht, etniciteit, cet-score van de leerling, het opleidingsniveau van ouders en het stadsdeel van de basisschool.

Figuur 5 De kans op een hoger advies dan de eindtoetsscore is hoger voor leerlingen met hoogopgeleide ouders

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van DUO-data en CBS-microdata

Figuur 6 De kans op een hoog advies is het grootst in Scheveningen

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van DUO-data en CBS-microdata

Scholen zijn in 2015-16 verplicht om het advies in heroverweging te nemen als deze een half niveau lager is dan het niveau dat volgde uit de eindtoets. In Den Haag is van 21 procent van de leerlingen

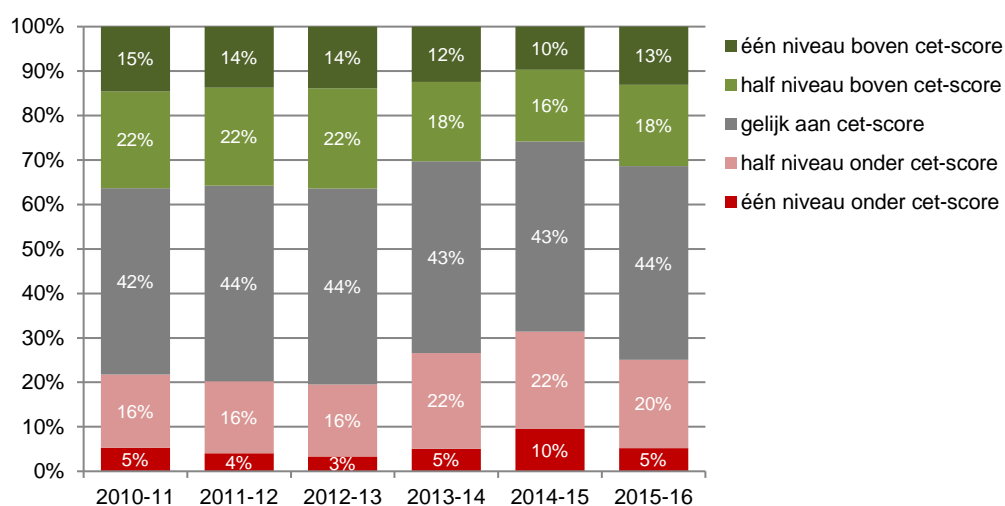
het advies daadwerkelijk herzien. In 2014-15 was dit een stuk lager: 10 procent. Landelijk was het percentage 2015-16 ongeveer 30. Naar verhouding worden de meeste adviezen herzien in het stadsdeel Escamp (18 procent over 2014-15 en 2015-16).

Plaatsing in voortgezet onderwijs

Plaatsing ten opzichte van score eindtoets

De advisering bepaalt in grote mate op welk niveau een leerling geplaatst wordt in het vo. Dat blijkt ook als de ontwikkeling in plaatsing in beeld wordt gebracht (Figuur 7). Ook hier is zichtbaar dat leerlingen tot en met 2014-15 steeds minder vaak op een hoger niveau geplaatst werden dan volgt uit de eindtoetsscore. In 2015-16 worden leerlingen weer iets hoger geplaatst ten opzichte van de cet-score (terug op het niveau van het schooljaar 2013-14).

Figuur 7 Leerlingen worden in 2015-16 weer hoger geplaatst ten opzichte van de cet-score

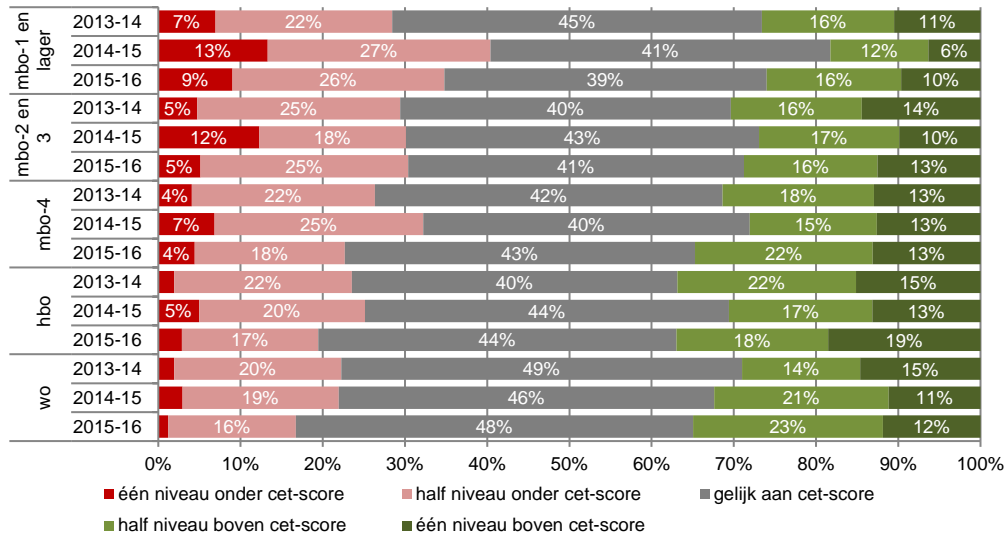

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van DUO-data en CBS-microdata

Bij de start in het voortgezet onderwijs worden leerlingen met hoger opgeleide ouders hoger geplaatst dan andere leerlingen, zie Figuur 8. De kansen op een hoge plaatsing ten opzichte van de cet-score zijn voor leerlingen met mbo-1, mbo-2 en 3 en hbo-opgeleide ouders in 2015-16 het sterkst verbeterd. Opvallend is dat de kans op een hogere plaatsing dan de cet-score in 2015-16 het hoogste is voor leerlingen met hbo-opgeleide ouders.

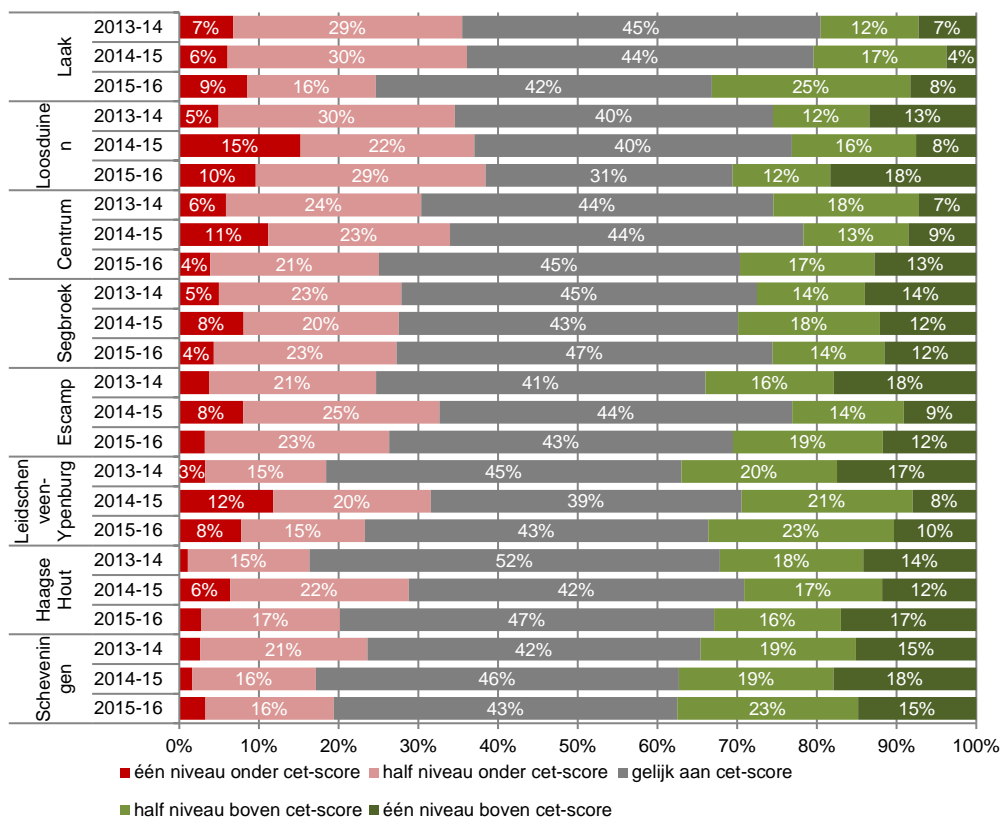
In alle stadsdelen met uitzondering van Segbroek en Scheveningen is de kans op een hogere plaatsing dan de cet-score gestegen in 2015-16. Scheveningen is nog wel het stadsdeel waarin men de grootste kans heeft op een hogere plaatsing dan de cet-score.

Figuur 8 De kansen op een hogere plaatsing ten opzichte van de cet-score zijn in het afgelopen schooljaar voor de meeste leerlingen gestegen

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van DUO-data en CBS-microdata

Figuur 9 Een grote stijging in de kans op hoge plaatsing in 2015-16 Laak

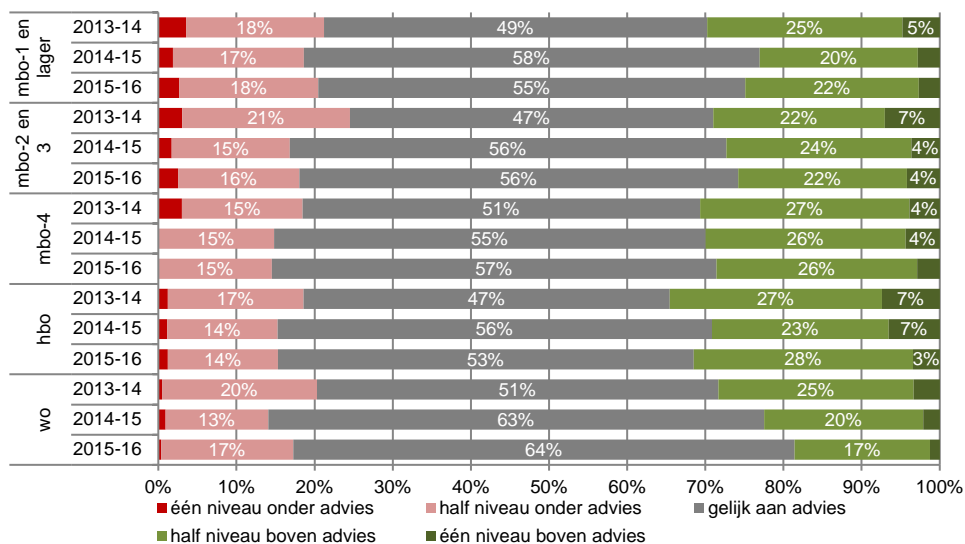
Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van DUO-data en CBS-microdata

Plaatsing ten opzichte van advies

Het schooladvies is grotendeels leidend bij de plaatsing in het voortgezet onderwijs. Soms is het echter niet mogelijk om een leerling op het niveau van het schooladvies te plaatsen, simpelweg omdat de school dat niveau niet aanbiedt. In de meeste gevallen wordt dan gekozen voor een half niveau hoger (zie Figuur 10 met gecorrigeerde kansen). Plaatsing één niveau onder of één niveau boven het schooladvies komt nauwelijks voor.

Bij twijfel pakt de plaatsing het vaakste voordelig uit voor de leerlingen met hbo-opgeleide ouders. Het verschil met lager opgeleide ouders is echter niet groot. De kans op een hogere plaatsing dan het schooladvies lijkt de afgelopen jaren iets te zijn afgenomen. Bijlage A laat een volledige tabel zien waarin duidelijk wordt op welk niveau leerlingen geplaatst worden gegeven het advies.

Figuur 10 Plaatsing is in meeste gevallen gelijk aan of hoger dan het schooladvies

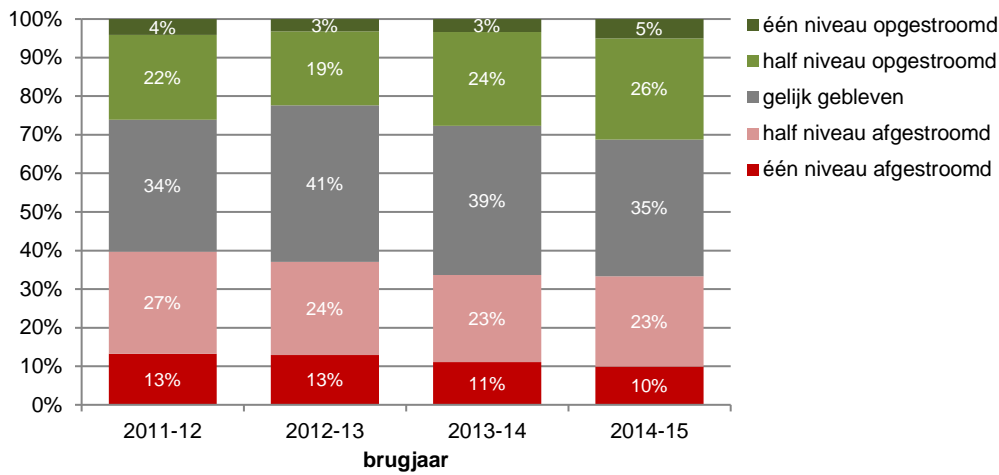
Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van DUO-data en CBS-microdata

Op- en afstroom in onderbouw voortgezet onderwijs

Figuur 11 laat zien in hoeverre leerlingen in staat zijn op het niveau te blijven waarin men is ingestroomd in het voortgezet onderwijs.⁴ De instroompositie per brugklascohort wordt vergeleken met het onderwijsniveau in leerjaar 3. De figuur toont dat leerlingen steeds vaker op het niveau blijven of zelfs een niveau opstroomen in de onderbouw van het vo. Van het brugklascohort 2011-12 stroomde nog 40 procent af tegenover 26 procent opstroom, in 2014-15 was dit respectievelijk 33 procent en 31 procent. Mogelijk is er een link met de relatief lage plaatsing ten opzichte van de eindtoetscore die Figuur 7 laat zien.

⁴ In de analyses van op- en afstroom is geen rekening gehouden met zittenblijvers.

Figuur 11 Leerlingen blijven steeds vaker op minimaal het instroomniveau

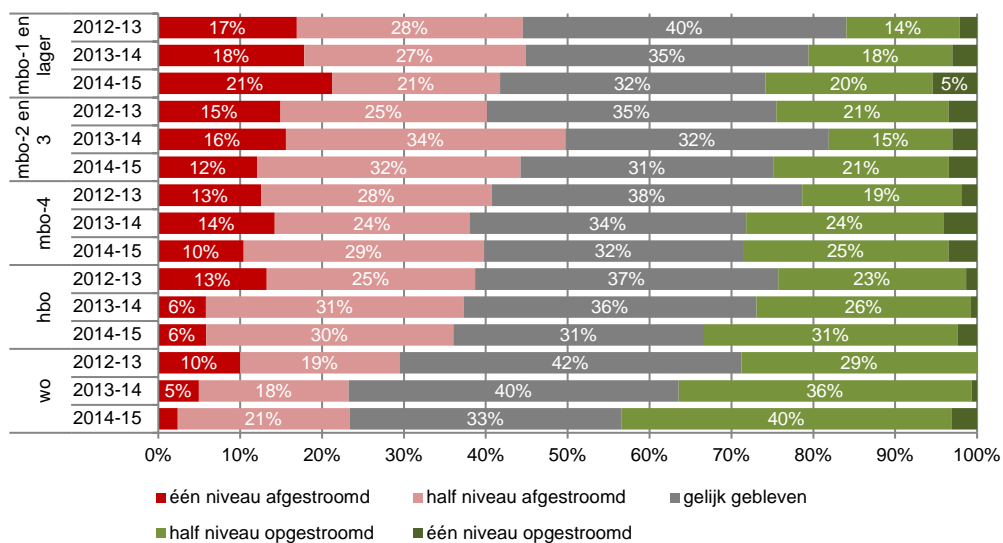

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van DUO-data en CBS-microdata

De gecorrigeerde kansen op op- en afstroom laten zien dat leerlingen met hoogopgeleide ouders sneller opstroom en minder snel afstromen dan leerlingen met laagopgeleide ouders (zie Figuur 12). Hun kansen op opstroom zijn ook sterker gestegen dan die van leerlingen met lager opgeleide ouders.

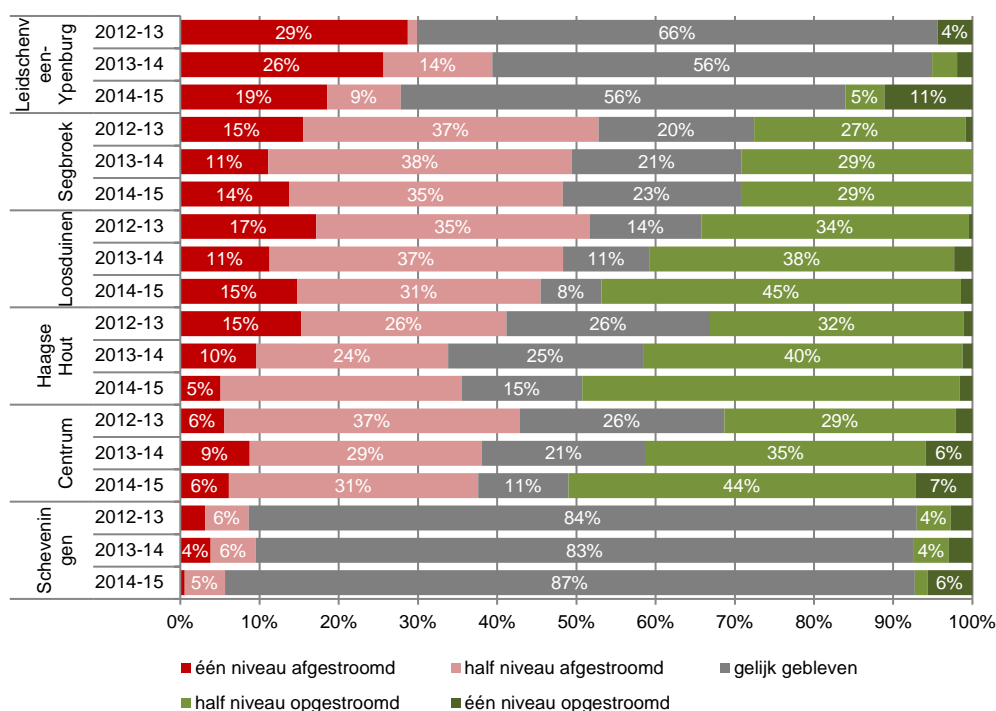
Uitsplitsingen naar stadsdeel (Figuur 13) worden sterk gekleurd door het aanbod van brugklassen in verschillende vo-scholen. Sommige stadsdelen hebben één vo-school, die nauwelijks heterogene brugklassen aanbiedt. De kans op een half niveau op- of afstroom is daarmee minimaal. In andere stadsdelen zijn juist veel heterogene brugklassen, waardoor op- of afstroom met een half niveau juist betrekkelijk vaak voorkomt. Bijlage B toont de kansen per stadsdeel waarin de leerling woont.

Figuur 12 Leerlingen met hoger opgeleide ouders stromen vaker op en minder vaak af

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van DUO-data en CBS-microdata

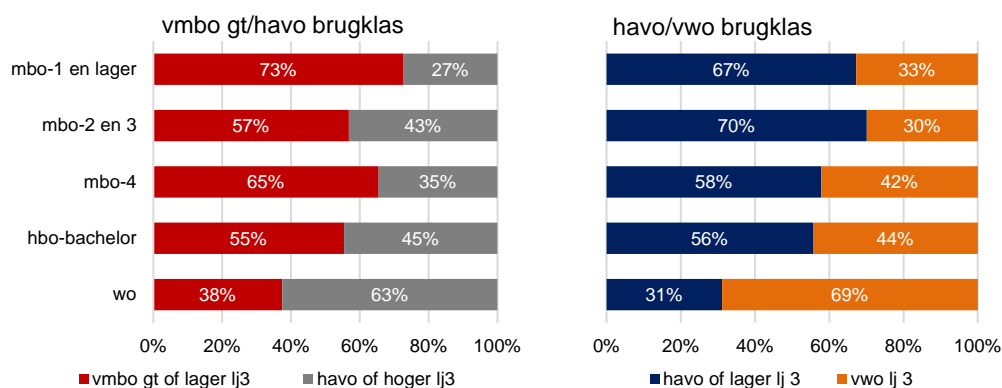
Figuur 13 Het aanbod van vo-scholen en brugklassen bepaalt voor een groot deel de kans op op- en afstroom in een stadsdeel

Laak en Escamp ontbreken door te weinig waarnemingen.
Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van DUO-data en CBS-microdata

Figuur 14 toont dat leerlingen met hoogopgeleide ouders in leerjaar 3 vaker in het hoogste niveau belanden van de heterogene brugklas dan leerlingen van laagopgeleide ouders. Met name leerlingen met wo-opgeleide ouders stromen vaak door naar het vwo nadat ze begonnen in een havo/vwo-brugklas.

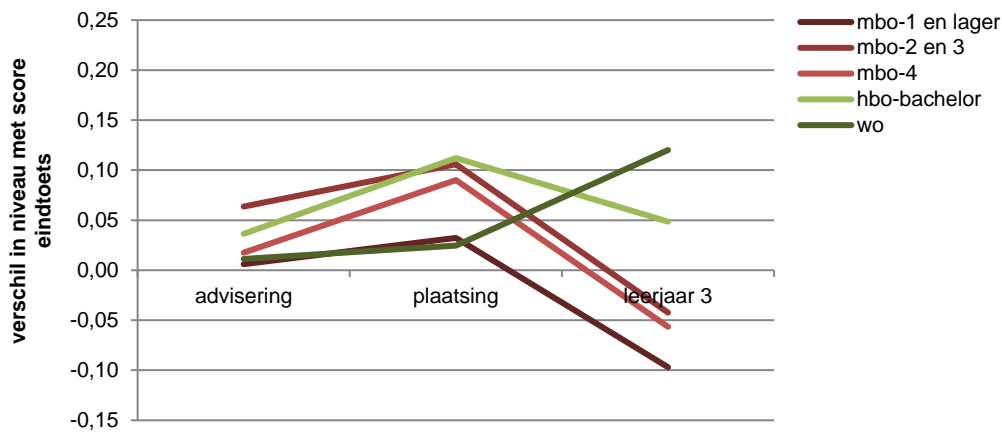
Figuur 14 Leerlingen met hoogopgeleide ouders eindigen in leerjaar 3 vaker in het hoogste niveau van de heterogene brugklas (2014-15).

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van DUO-data en CBS-microdata

Leerlingen uit Den Haag met wo-opgeleide ouders stromen in leerjaar 3 relatief vaak in op een niveau dat boven de score op de eindtoets ligt (zie Figuur 15 met ongecorrigeerde verschillen). Het verschil wordt met name gemaakt in de onderbouw van het vo: ze stromen vaker op in vergelijking met andere leerlingen. Hun adviezen liggen niet veel boven het niveau van de eindtoetscore omdat deze leerlingen vaak hoog scoren op de eindtoets; zodoende is het niet mogelijk om een hoger advies te krijgen. Voor de leerlingen die gemiddeld minder goed scoren op de eindtoets, zoals leerlingen met mbo-1 en lager opgeleide ouders, is de ongecorrigeerde kans dat ze een hoger advies krijgen dan volgt uit de eindtoets groter. De plaatsing ligt voor elk type leerling iets hoger dan het niveau van de eindtoetscore. Vervolgens stromen relatief veel leerlingen met laagopgeleide ouders een half of een heel niveau af, waardoor het instroomniveau in leerjaar 3 gemiddeld iets lager ligt dan het niveau van de eindtoetscore.

Figuur 15 Verschillen tussen leerlingen met een andere achtergrond lopen op in de onderbouw

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van DUO-data en CBS-microdata

Zittenblijvers

Het aandeel zittenblijvers in de onderbouw van het vo is de afgelopen jaren afgenomen in Den Haag. Van het brugklascohort 2011-12 ging in totaal 9,4 procent vertraagd naar leerjaar 3, van de brugklascohorten 2012-13 en 2013-14 waren dat respectievelijk 9,0 procent en 6,2 procent. Zittenblijven komt vaker voor onder leerlingen met lager opgeleide ouders. Onder hen is de afname van zittenblijven in het afgelopen jaren echter ook het grootst (van 12 procent naar 9 procent voor leerlingen met mbo-1 en lager opgeleide ouders en van 12 procent naar 6 procent voor leerlingen met mbo-2 en mbo-3 opgeleide ouders).⁵ Verschillen tussen stadsdelen (Figuur 16) laten zien dat in stadsdeel Centrum veel leerlingen vertraging oplopen in de onderbouw van het vo. Er is wel een sterke afname geweest in het aandeel vertraagde leerlingen in het brugklascohort 2013-14. Aan de andere kant lopen leerlingen in het stadsdeel Leidschenveen-Ypenburg in weinig gevallen vertraging op.

⁵ Voor leerlingen met hbo- en wo-opgeleide ouders is de afname respectievelijk van 5 procent naar 4 procent en van 6 procent naar 3 procent.

Figuur 16 Veel vertraagde leerlingen in stadsdeel Centrum

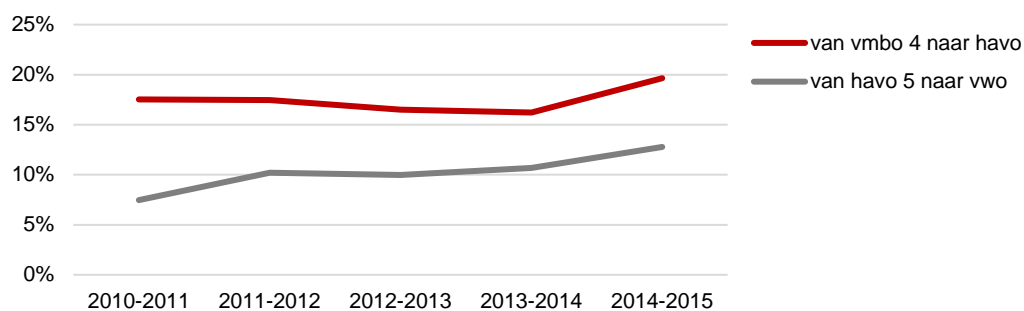
Laak en Escamp ontbreken door te weinig waarnemingen.

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van DUO-data en CBS-microdata

Stapelaars

Hoewel landelijk het beeld bestaat dat het stapelen van niveaus steeds moeilijker wordt en daarom het aantal stapelaars daalt, gaat dat minder op voor Den Haag (Figuur 17). Het aantal leerlingen dat van het vmbo naar de havo overstapte is een aantal jaren weliswaar geleidelijk gedaald, maar de daling is met de stijging in 2014-15 in één jaar teniet gedaan. Het aantal leerlingen dat van de havo overstapte naar het vwo is het afgelopen jaar ook gestegen.

Figuur 17 Het aandeel stapelaars is in 2014-15 relatief sterk toegenomen

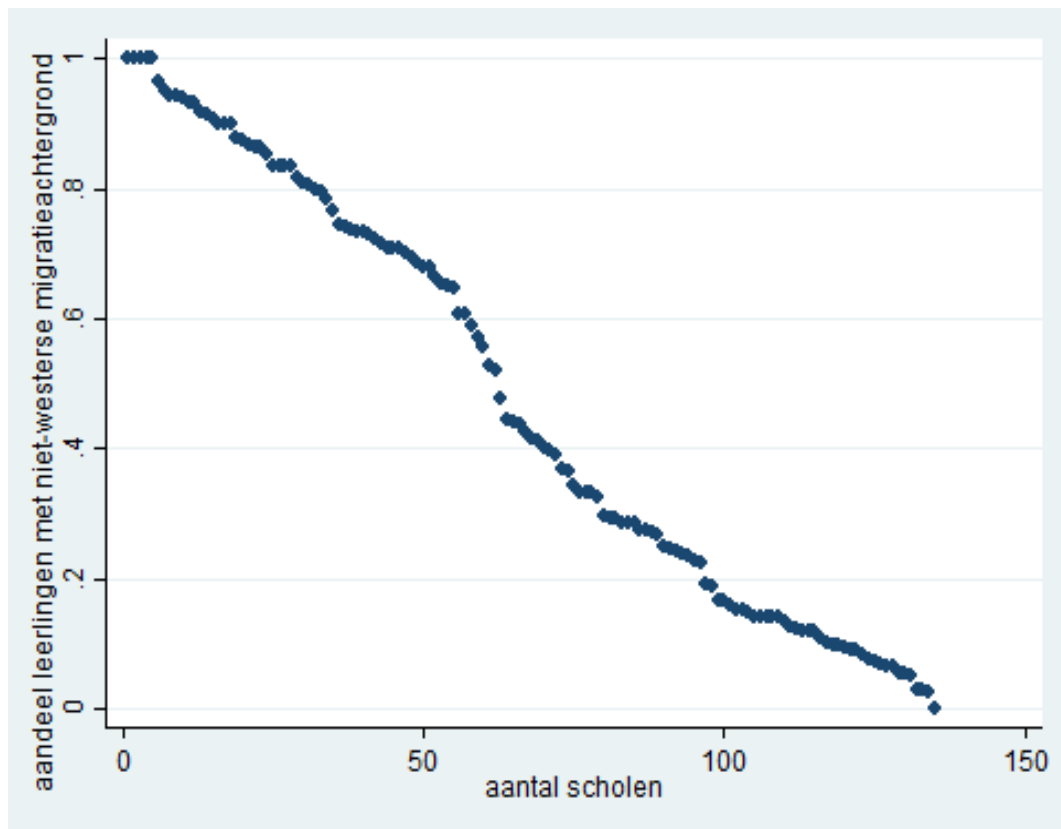

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van DUO-data en CBS-microdata

Segregatie

Figuur 18 presenteert per basisschool het aandeel leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond. De linkerfiguur laat zien dat er een aantal ‘witte scholen’ zijn in Den Haag, maar ook een aantal ‘zwarte scholen’ waarin elke leerling een niet-westerse migratieachtergrond heeft. Aan de helling van de lijn valt af te lezen hoe gesegregeerd het basisonderwijs in Den Haag is: een volledig vlakke lijn zou betekenen dat iedere school op elkaar lijkt als het gaat om het aandeel leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond.

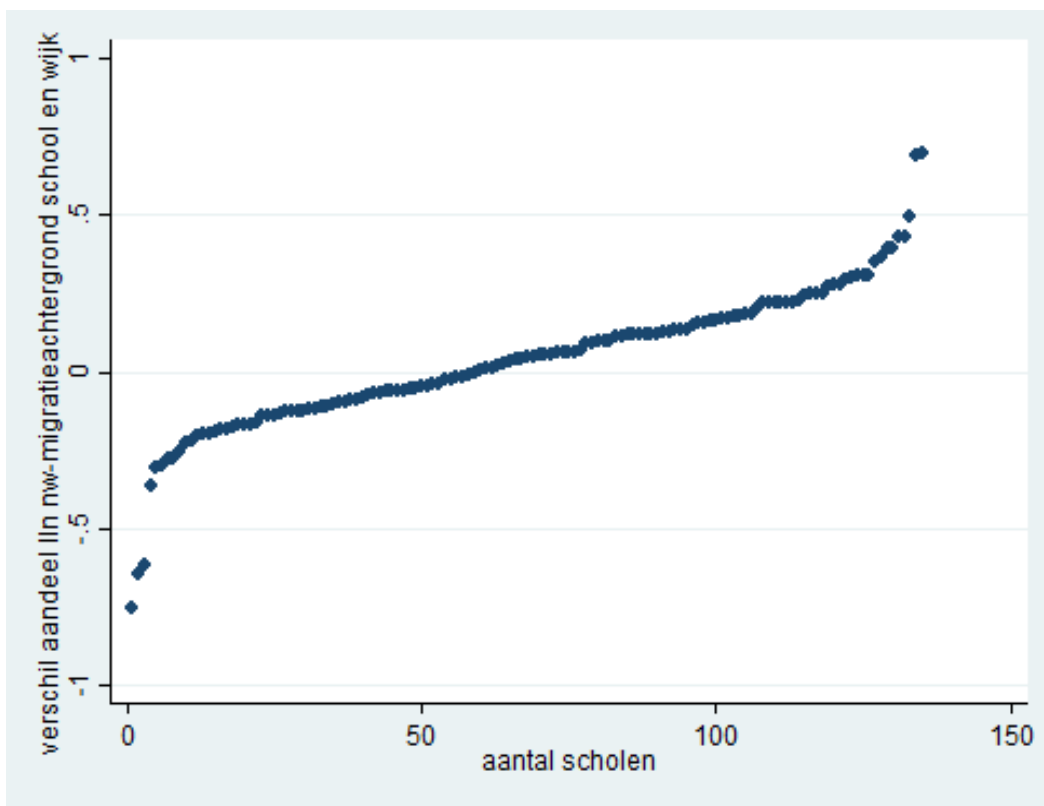
Figuur 18 Grote verschillen in leerlingpopulatie op basisscholen Den Haag

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van DUO-data en CBS-microdata

Figuur 19 toont het verschil tussen het aandeel leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond op de school en het aandeel in de wijk waar de school staat. Een groot positief verschil laat zien dat op de school relatief veel leerlingen zitten met een niet-westerse migratie achtergrond, een groot negatief verschil juist andersom. De verschillen in schoolpopulaties (Figuur 18) worden voor een groot deel verklaard door de wijk waarin de school staat: Figuur 19 laat namelijk een relatief vlakke lijn zien, wat betekent dat er bij veel scholen weinig verschil is tussen de schoolpopulatie en de wijkpopulatie. Toch is er sprake van een aantal scholen waarin het aandeel leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond een stuk hoger is dan je op basis van de wijkpopulatie zou verwachten.

Figuur 19 Voor veel scholen is er weinig verschil tussen de schoolpopulatie en de wijkpopulatie

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van DUO-data en CBS-microdata

Bijlage A Tabel plaatsing ten opzichte van advies

Tabel 1 Plaatsing ten opzichte van schooladvies, advies 2010-11 tot en met advies 2015-16

		plaatsing										
		pro	vmbo bb	vmbo bb/kb	vmbo kb	vmbo gt	vmbo gt/ havo	havo	havo/ vwo	vwo	breed (>2 niv.)	
advies	pro	87%	6%	4%								
	vmbo bb	2%	42%	28%	2%	1%					24%	
	vmbo bb/kb		11%	37%	13%	4%	2%				32%	
	vmbo kb		3%	22%	19%	5%	2%				49%	
	vmbo kb/vmbo gt			9%	10%	21%	4%				56%	
	vmbo gt			2%	2%	30%	20%	2%	2%		43%	
	vmbo gt/havo					6%	38%	11%	8%		36%	
	havo					1%	7%	13%	49%	3%	28%	
	havo/vwo						1%	1%	59%	16%	23%	
	vwo						0%		35%	52%	12%	
	breed (meer dan 2 niv.)			17%	13%			8%		13%	9%	29%

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van DUO-data en CBS-microdata

Bijlage B Kansen op- en afstroom naar stadsdeel waar leerling woont

Figuur 20 Kansen op- en afstroom ten opzichte van plaatsing naar stadsdeel waarin leerling woont

